A. 1858. N°. 298.

VRIJDAG 17 DECEMBER.

UTRECHTSCHE PROVINCIALE EN STADS-COURANT

Algemeen Advertentie-Blad.

Bij deze COURANT behoort een BIJVOEGSEL.

KENNISGEVING.

Burgemeester en Wethouders der stad Utrecht, brengen ter kennis der belanghebbenden, dat de gewone marktdagen, welke op Zaturdag den 25 December en op dien van den 1 Januarij aanstaande zouden moeten plaats hebben, uithoofde van de op dezelve invallende Eerste Kersdag en Nieuwjaarsdag, zullen gehouden worden op Vrijdag den 24 en 31 der loopende maand.

Burgemeester en Wethouders voornoemd

Utrecht, den 7. Dec. 1858.

W. M. J. VAN DIELEN, Weth.

Ter ordonnantie van dezelven,

H. G. RÖMER.

UTRECHT 17 December.

Teregt hebben we de bevestiging noodig genoemd van het berigt, dat de goeverneur *Namik Pacha* als medepligtige aan den moord van Djedda zou zijn gearresteerd; men verneemt heden, dat in zijne woning de kadi en 10 voorname burgers zouden zijn in hechtenis genomen, als medeschuldig aan genoemd feit. Den goeverneur, die in Europa zijne opvoeding genoot en wiens beschaving men roemt, kon men moeijelijk schuldig rekenen, tenzij hij te weinig voor de handhaving der openbare veiligheid mogt hebben gezorgd, en zijne zorgeloosheid dus strafbaar mogt heeten. De gevolgen van de zending van den heer *Sabattier* zijn toch reeds van gewigt; voorname inwoners zijn gekerkerd, meer bepaald op last van den Westerschen konsul, en dit moet in die streken indruk maken. Zelfs heeft men te Parijs in enkele kringen den maatregel te gestreng geacht. Waar Engeland intusschen met een klein bombardement is begonnen, is het echter begrijpelijk dat Frankrijk ook zijn gezag wel zou willen doen gevoelen. — Toch is men benieuwd het juiste te vernemen, van wat er te Djedda door het nader onderzoek omtrent den gepleegden moord uitlekt.

Sinds de Fransche pers, na het *Moniteur*-artikel, Oostenrijk en diens Italiaansche belangen niet meer bespreekt, beginnen de Oostenrijksche bladen van lieverlede hooger toon aan te slaan. Dit schijnt vooreerst nog weinig van pas. Al wat toch van uit Weenen wordt gezegd, èn omtrent de volledige instemming door Pruissen in de Oostenrijksche staatkunde, èn omtrent de meer welwillende houding van Rusland, is partijdig. Het ware zeker wenschelijk, dat de betrekking tusschen de Weener en Petersburger hoven weder hartelijker mogt worden, maar daartoe zal Rusland, dat zich gekrenkt acht door hem, dien hij eenmaal van den afgrond redde, wel niet de eerste stappen doen. En wat Pruissen aangaat, 't geen te Berlijn in de laatste dagen plaats heeft, doet zien, dat men er meer en meer eene geheel eigene Pruissische staatkunde wil huldigen, die in ieder geval nader aan de Engelsche dan aan de Oostenrijksche zou grenzen. En dit is niet 't zelfde, hoeveel gemeens de politiek van Engeland ook met die van Oostenrijk hebbe, vooral als men zich op Italiaansch terrein begeeft.

Te Konstantinopel blijft er sprake van een ministeriële krisis; *Fuad Pacha* wil men er weder aan 't bewind brengen. — Ook wordt er gewag gemaakt van een aanslag op het leven van den Grooten Heer, wien de oud-Turken zijne welwillendheid jegens de Christenen niet vergeven. — *Feruck Khan* is huiterrijk te Teheran ontvangen.

Den 15. Jan. zullen de Sard. kamers geopend worden. Daar in den laatsten tijd over Italië nog al veel is gesproken en geschreven, en de toestand er gespannen blijft, al is de staat van zaken nog niet zoo, dat men eene spoedige uitbarsting behoeft te vreezen, ziet men met belangstelling te gemoet, wat graaf *Cavour* over Italië en de houding van Piemont in de verwikkeling in de troonrede zal zeggen.

De Eerste Kamer heeft gister al de aan de orde gestelde wetsontwerpen met algemeene stemmen aangenomen.

De Tweede Kamer heeft zich op nieuw bezig gehouden met de begrooting van koloniën, die ten slotte met 51 tegen 1 stem is aangenomen. Ook hoofdstuk onvoorzien is goedgekeurd. Gister avond hebben we reeds afzonderlijk van die aanneming melding gemaakt. Omtrent de bijzonderheden verwijzen we naar het verslag in 't bijvoegsel.

In de avondzitting van de Tweede Kamer zijn gister, naar men ons *per telegraaf* berigt, met algemeene stemmen aangenomen de ontwerpen van begrooting voor de landsdrukkerij, voor het pensioenfonds, de overeenkomst met België tot wering van den nadruk, de voordragt tot onteigening voor den aanleg eener straat in 's Gravenhage, de voordragt tot goedkeuring van provinciale belastingen in Friesland, en eindelijk het hoofdstuk der begrooting op de middelen, ter bestrijding van de staatsuitgaven voor 1859.

Heden Vrijdag wordt de laatste zitting voor het reces gehouden, waarin de diskussie zal plaats hebben over het ontwerp tot herziening van de kiestabel.

— Z. M. heeft benoemd tot insp. van het lager onderwijs in de prov. Utrecht mr. *A. J. W. Farncombe Sanders*, schoolopz. in het 3. distr. der prov.; tot regter in de arr.-regtb. te Dordrecht, mr. *H. W. de Graaf*, kant. regt. te Noordwijk; tot plaatsv. kant. te Tholen, jhr. *F. C. de Casembroot*, te St. Maartensdijk; en tot plaatsv. kant. te Axel, mr. *J. P. Dronkers*, burgem. der gem. Neuzen; tot bew. der hypoth. van het kad. en der scheepsbewijzen te Nijmegen, *G. C. Sandick*, insp. 1. kl.; tot insp. der registr. 1. kl. *J. F. Rousseau*, 2. kl.; tot insp. 2. kl. *W. Blaauw*, 3. kl.; tot insp. 3. kl. *G. E. Termaat*, ontv. te Vianen; tot ontv. te Vianen *B. H. Upmeijer*, te Harderwijk; tot ontv. te Harderwijk *J. Reynvaan*, te Gennep; tot ontv. te Gennep *B. C. J. van der Meer*, surn. en — is aan *J. F. Schoenmaeckers*, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als burgem. der gem. Geull, en in diens plaats benoemd *C. Maassen*.

---

§— Het vernieuwd onderzoek, in de Afdeelingen der Tweede Kamer gehouden omtrent het wets-ontwerp tot herziening van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, heeft tot verschillende beschouwingen en bedenkingen aanleiding gegeven. In de afdeelingen is in meerdere of mindere mate van gedachten gewisseld omtrent de tijdigheid van deze voordragt. Naar sommiger oordeel bestond voor deze herziening op dit oogenblik hoegenaamd geen grond. Zeer vele leden waren echter van gevoelen, dat er altijd aanleiding voor eene herziening bestaat, die overeenstemming moet daarstellen tusschen beleden beginselen en wettelijke bepalingen, indien de eerste den toets hebben doorgestaan. En dit was hier het geval. Vrij algemeen kon men zich vereenigen met de vrijstelling en vermindering der regten, welke op de grondstoffen voor de nijverheid en de levensbehoeften drukken. De vraag, in hoever, ter bevordering van eenvormigheid, de toepassing van een gelijkmatig regt van 5 pCt. der waarde, waarmede in den regel eene aanzienlijke verlaging der invoerregten gepaard gaat, aannemelijk is, werd op nieuw besproken met het oog op de industrie, de konkurrentie en den handel. De tegenstanders dezer herziening bestreden de voordragt in dat opzigt met verdubbelde kracht, omdat zij nog meer dan de vorige aan de nijverheid, ten behoeve van den konsument en den handelaar, eenen gevoeligen, ja onoverkomelijken slag zal toebrengen. Met dit bezwaar konden vele leden zich niet vereenigen. Vele leden verklaarden in de meening der regering te blijven deelen, met opzigt tot de heffing der regten naar de waarde. De voorgedragen uitbreiding van den vrijen uitvoer vond over het algemeen bijval. Met genoegen is de toezegging eener herziening der bepalingen omtrent de heffing van leges en emolumenten ontvangen.

— Uit het verslag der komm. uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, betreffende het rapport der algemeene komm. van likwidatie van de zaken van de voormalige wees- en momboir kamers wegens den stand harer werkzaamheden op 31 Dec. 1857, blijkt dat door laatstgenoemde komm. uit de beschikbare renten en verdere zuivere inkomsten, onverminderd de aankoopen ten behoeve van bepaalde boedels en stichtingen, is aangekocht een nominaal beloop van *f* 235,000 $2^1/_2$ pCt. nationale schuld. De rekening in het $2^1/_2$ pCt. grootboek stond op 31 Dec. 1857 te goed met een saldo van *f* 5,153,400. De rekeningen der beide andere grootboeken leverden saldo's op *f* 144,500 voor de drie en *f* 1,069,200 voor de 4 pCt. Nat. Schuld. De rapporteurs hebben met leedwezen gemeend te bespeuren, dat de komm., door al te groote behoedzaamheid gedreven, noodelooze vertraging en kosten aan belanghebbenden veroorzaakt, door zonder overwegende redenen de tusschenkomst des regters in te roepen.

— Uit een overzigt van de opbrengst der middelen, hoofdsom en opcenten, over de elf eerste maanden van dit jaar, in vergelijking gebragt met de raming voor dit en de opbrengst over hetzelfde tijdvak in het vorige jaar, blijkt, dat ontvangen is *f* 53,835,805,66, zijnde *f* 3,306,022,40 boven de raming en *f* 1,817,648,$64^1/_2$ boven de opbrengst van het vorige jaar.

*— In den laten avond van den 15. dezer is alhier overleden mr. *Daniel Jacob van Ewijck van Oostbroek en de Bilt*, Minister van Staat, enz.

Na gedurende eene lange reeks van jaren het vaderland in hoogst gewigtige betrekkingen te hebben gediend, werd hem vóór ruim drie jaar, ingevolge zijn verzoek, op de meest eervolle wijze ontslag verleend uit zijne betrekking van kommissaris des konings in de provincie Noord-Holland.

Hij was een man, die uitmuntte door godsdienstigheid, veelvuldige kundigheden, onvermoeide werkzaamheid en groote belangstelling in al wat edel goed en schoon is. De Koning verliest in hem een trouw en verlicht staatsdienaar, die ook nog in den laatsten tijd met lust en ijver werkzaam was in de behartiging en bevordering van hem toevertrouwde hoogst gewigtige belangen; het vaderland, waaraan hij zoo bijzonder gehecht was, en de stad zijner inwoning, een braaf en voortreffelijk burger; maar bovenal wordt zijn verlies diep gevoeld door zijne kinderen, die in hem eenen hartelijk geliefden vader betreuren, en door zijne verdere familie-betrekkingen en vele vrienden, die allen het gemis van zijnen minzamen en hartelijken omgang ondervinden.

Van eene hooggeschatte hand ontvangen wij nog 't volgende omtrent dit treurig sterfgeval.

Wij hebben een droevigen pligt te vervullen, de aankondiging van het treffend en zeer onverwacht overlijden van mr. *D. J. van Ewijck van de Bilt*, Minister van Staat, President-Kurator der Utrechtsche Hoogeschool, oud-Goeverneur, later Kommissaris des Konings in de provinciën Drenthe en Noord-Holland enz.; een te dezer stede algemeen en diep betreurd verlies, dat in het gansche land met deelneming zal vernomen worden. — Utrechtenaar van afkomst en door de keuze van zijn laatst verblijf, toen hem, in de dienst van den Staat grijs geworden, eene eervolle rust gegund werd, was de heer *v. Ewijck* niet slechts een van onze aanzienlijkste medeburgers, een hooggeplaatst en van het vaderland wel verdiend ambtenaar. Men erkende en waardeerde in den eerbiedwaardigen, steeds helderen en wakkeren grijsaard de eigenschappen en hoedanigheden van den verlichten, wetenschappelijken, wijsgeerigen en praktischen Staatsman, van den gemoedelijken, zachten, ootmoedigen Christen, van den warmen en warmen menschenvriend. — Door grondige en veelzijdige studiën aan deze Hoogeschool gevormd, sedert Sekretaris van het kollegie van HH. Kuratoren, daarna gedurende een aantal jaren Administrateur van het onderwijs, de kunsten en wetenschappen bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, tijdens de vereeniging met Belgie, en *Falck's* bekwame en ijverige medearbeider, had ook het buitenland gelegenheid den weldadigen invloed van zijne belangstellende bevordering van grootsche en nuttige ondernemingen te ondervinden; — uit velen zij het genoeg, den geleerden *Pertz* te noemen, 1) die nog onlangs de hem wedervaren ondersteuning der uitgave van de beroemde *Monumenta Germaniae* met erkentelijkheid herdacht. — Ook was de heer *van Ewijck* lid der Brusselsche Akademie; een man overigens, zoo wars als iemand van titels en praal met onderscheidingen, te degelijk en nederig om niet eenvoudig van zin te zijn, en hoe achtbaar, in de echte beteekenis, gulhartig en gemeenzaam.

(1) *Leben d. Ministers Freih. v. Stein*, (1855) VI, 364 volg. „Herr *van Ewijck* ist ein sehr unterrichteter Mann; er beabsichtigt eine ähnliche Arbeit wie die *Monumenta Germaniae* für Belgien" enz.

— Het *H. blad* meldt:

„De heer *Beyma thoe Kingma*, burgemeester te Engwirdum, ambtenaar van het Openbaar Ministerie

bij het kantongeregt te Heerenveen, heeft zich, na de rede des ministers van justitie, waarbij hem gemis aan de kennis van zijne ambtspligten ten laste gelegd is, omdat hij de proces-verbalen over onbeduidende overtredingen niet buiten vervolg liet, naar 's Hage begeven gewapend met een pak van 136 processen-verbaal door de rijksveldwacht opgemaakt, welke hij voor den minister heeft uitgespreid. Hieronder waren er, die tegen kinderen opgemaakt waren, omdat zij een handvol gras voor hunne konijntjes op den weg geplukt hadden. De heer *Beyma* moet hebben betoogd, dat in zijn kanton even als ook in andere arrondissementen, de ambtenaar van het publiek ministerie door den officier van justitie tot vervolging genoodzaakt wordt. Als de loopende geruchten waarheid behelzen, zou de minister van justitie voornemens zijn om eene cirkulaire uit te vaardigen, ten einde die onberadene vervolgzucht te beteugelen, en hoe noodig dit wordt, kan men ook uit een verslag van de zittingen van het kantongeregt te Zwolle ontwaren, voorkomende in de *Prov. Overijss. Ct.* en *Zw. Ct.* van 10 Dec. ll. no. 99 luidende: »*D. G. P.* landbouwer te Staphorst, *hard gefloten hebbende op den openbaren weg te Staphorst*, vrijgesproken."

Ook in onze provincie heeft men zich, naar 't schijnt, over dergelijke vervolgzucht der rijksveldwacht te beklagen.

— Gister is te Leyden tot dokter in de beide regten bevorderd de heer *A. C. J. van der Drift* van Vlaardingen, met theses.

Naar men verneemt, heeft de kamer van koophandel en fabrieken te Leeuwarden zich dezer dage, bij een gemotiveerd adres, tot den minister van justitie gewend, ten einde eene meer eenvoudige regtspleging in handelszaken en eene mindere kostbare behandeling van faillissementen te erlangen. *Hand bl.*

— De raad der stad Zwolle heeft een adres aan Z. M. den Koning gerigt, om op de onwettigheid te wijzen van het tarief van gelden, door het gemeentebestuur van Hasselt voor de doorvaart van den brug over het Zwarte Water geheven wordende. Ook schippers hebben zich bij den minister van binnenl. zaken over die aangelegenheid gewend, welke in strijd is met de wet en de billijkheid. Intusschen is het tarief, ingaande met 1 Jan. 1859, weder voor 5 jaar door Z. M. verlengd.

— Door den burgemeester der gemeente Leiden werd gister aan de leden van den raad in de stadsgehoorzaal een diner aangeboden, waartoe ook vele hooge burgerlijke en militaire autoriteiten waren uitgenoodigd.

— In de vergadering van den gemeenteraad van Assen van 11 December jl., werd eene, met betrekking tot de uitvoering te geven aan de wet op het lager onderwijs, nog al belangrijke diskussie gevoerd. Het is bekend, dat in Drenthe, gelijk in meer anderen, vele buurt- of zoogenaamde bijscholen bestaan, in sommige waarvan slechts des winters onderwijs wordt gegeven en aan 't hoofd van welke tot dus verre doorgaans slechts kweekelingen, vaak zelfs tot het geven van onderwijs, onbevoegde personen geplaatst waren.

Dit nu was het geval in de buurtschap Witten, op een half uur afstands van Assen, alwaar door de ingezetenen in der tijd was daargesteld eene inrigting voor onderwijs, die door de gemeente werd gesubsidieerd. Iemand zonder eenigen rang had tot hiertoe des winters aldaar onderwijs gegeven aan een twintigtal kinderen. Door de in werking getreden nieuwe wet op het lager onderwijs, kon de tot hiertoe gefungeerd hebbende onderwijzer die betrekking niet langer waarnemen en de gemeenteraad besloot, in afwachting van de aanstaande regeling van het onderwijs, de tot dus verre verstrekte subsidie niet beschikbaar te stellen, waardoor het geven van onderwijs aanvankelijk kwam te vervallen. Op aandrang van de ingezetenen van Witten en om aan hunne bezwaren te gemoet te komen, was nu door eenige raadsleden voorgesteld om de bedoelde winter-bijschool in te deelen bij een der scholen te Assen en, onder toezigt van den hoofd-onderwijzer dier school, aldaar door een kweekeling onderwijs te doen geven.

Door burgemeester en wethouders werd dit voorstel bestreden, vooral op grond dat, eene indeeling als in dezen bedoeld, eene ontduiking dier stellige wetsbepaling zoude daarstellen.

De raad heeft, na gehouden beraadslaging, zich met de zienswijze van burgemeester en wethouders vereenigd en het voorstel, als strijdig met de wet, niet aangenomen. *Arnh. Ct.*

— Onderstaand schrijven nemen wij als antwoord aan de *Kerk. Ct.* op; men zal ontwaren, dat de schrijver het voetspoor niet volgt van de *Kerk. Ct.*, die helaas weder zeer onhebbelijk is in woorden en oordeel.

»De *Kerk. Ct.* heeft zich verwonderd, dat de *Prov.* [illegible] zonder eenige aanmerking heeft overgenomen, [illegible] in ons blad van den 24. Nov. jl. werd opgen[illegible] ten aanzien van het uitstel door de algemeene synodale kommissie genomen, bij het ontwerpen van een reglement tot uitvoering van art. 23 van het algemeen reglement.

»De redaktie van de *Kerk. Ct.* noemt »het geheele berigt zoo valsch, als zich iets denken laat." Grooter en erger onbeschaamdheid laat zich moeijelijk denken. *Het berigt* van het besluit tot uitstel is ontleend uit de *Kerk. Ct.* en zij erkent zelve: »de synodale kommissie heeft aan den op haar verstrekten last in hare najaarsvergadering niet geheel voldaan, maar de verdere behandeling tot de voorjaarszitting uitgesteld."

»Ons berigt is dus niets dan *waarheid;* maar er kan verschil bestaan in de *beoordeeling* van dat besluit tot uitstel. Nu gelooven wij, even bevoegd te zijn om daarover een oordeel te vellen, als de redaktie van de *Kerk. Ct.* en noemen hare aanmatiging, om daarover alleen een oordeel te willen uitspreken, allerongerijmdst.

»*Nul n'aura d'esprit que nous et nos amis;* dat is het *criterium* van onze *kerkelijke* Protestantsche journalistiek; — en dat is slechts een gering blijk van die kerkelijke hierarchie en die betweeterij, waartegen we onze stemmen zullen verheffen, zoolang we adem kunnen halen. Die kerkelijke hierarchie verhindert de spoedige in werking treding van art. 23; — want men is niet onbekwaam, maar onwillig, om de uitoefening van het kiesregt door de gemeente te regelen. Men zou slechts de handleiding en ervaring te volgen hebben, die de regeling van het politiek kiesregt al tien jaren lang aanbiedt; — en die men in haar geheel of verbeterd kon overnemen.

»In 1848 was dit regt voor de Nederl. natie in acht maanden tijds voldoende geregeld, en waarin zouden dan die »groote, zeer groote, niet zoo ligt te overwinnen bezwaren" bestaan? Immers niet anders dan in den *onwil der Protestantsche klerikalen*, om *door de gemeenteleden* een regt te laten uitoefenen, dat hun reeds jaren lang is onthouden, maar toch vijf jaren geleden hun reeds is toegekend.

»Zoo iets, wij herhalen het, kan men op staatkundig gebied niet aanwijzen. Maar de tijd is misschien niet zoover verwijderd, dat men zal doen als bij onze Doopsgezinde landgenooten, en het kerkbestuur zal grondvesten *op de gemeente*, en dan bij opklimming en niet langer op een oligarchisch-aristokratischen voet. 't Wordt tijd, dat de gemeente uit den staat der onmondigheid in dien der meerderjarigheid overga!"

— Eergisteren is door de arrondissements-regtbank te 's Hertogenbosch behandeld de zaak der 16 ingezetenen van Tilburg, die door den Hoogen Raad der Nederl. naar genoemde regtbank verwezen zijn wegens rebellie, door minder dan 20 personen en ongewapend gepleegd. Bijna 50 getuigen zoo à charge als à décharge waren gedagvaard. Na het verhoor van den vijfden getuige is het der regtbank gebleken, dat door meer dan drie personen steenen waren geworpen en dat de rebellie door meer dan 20 personen was gepleegd. De regtbank heeft zich na deliberatiën onbevoegd verklaard in deze zaak te oordeelen en de zaak gerenvoyeerd naar den prokureur-generaal in Noordbrabant.

— De vraag of bij het verwerken van ladingen turf al dan niet stads turfdragers moeten worden gebruikt, is door den Hoogen Raad, gelijk men zich herinneren zal, in de laatste jaren in verschillenden zin beslist. De arrond.-regtb. te Amsterdam (derde kamer) heeft gister aangenomen, dat de verordening op de turf, waarbij gelast wordt te lossen, te laden of te verwerken ten overstaan van beambten door het plaatselijk bestuur aangesteld, geen verbindende kracht heeft. Gelijke beslissing werd reeds in het vorige jaar door de regtbank en het hof gegeven.

— De Middelburgsche regtbank heeft deze week eene vrouw schuldig verklaard aan het te vondeling leggen van een kind beneden de 7 jaren, en haar veroordeeld tot eene gevangenisstraf van 1 jaar en *f* 50.— boete.

— De eerste trein van Emmerik, welke gister morgen om $6^{1}/_{2}$ ure had moeten aankomen, is te Arnhem $^{3}/_{4}$ uur te laat gearriveerd. De reden daarvan was, dat er te Elten een paard is overreden, waardoor de lokomotief zoodanig is defekt geraakt, dat men te Zevenaar eene andere lokomotief uit Emmerik moest vragen. *Arnh. Ct.*

WATERHOOGTE.

Arnhem, 16 *Dec.*, 0.71 El; AP. 7.66. Gev. 4 d.

In een bijvoegsel nemen we heden de redevoering op, die onze vertegenwoordiger, de heer *Kien*, bij de gewigtige diskussiën over de begrooting van oorlog in de zitting der Tweede Kamer van den 11 dezer gehouden.

Wij voegen daarbij het verkort verslag der zittingen van de Eerste en Tweede Kamer van gister.

Nog iets over de Landdrosten in Suriname.

Met verwijzing naar het belangrijk artikel: »Suriname", in de *Utr. Ct.* van Zaturdag ll., waarin o. a. gesproken wordt over de onverantwoordelijke wijze, waarop het koloniaal goevernement van Suriname gehandeld heeft ten opzigte der bij koninklijk besluit van 1 Julij 1856 voor die kolonie benoemde ambtenaren, landdrosten genaamd, die voor eene behoorlijke uitvoering der in het belang der slaven gewijzigde wetten of reglementen moesten waken, diene het volgende tot nadere inlichting daaromtrent.

Men heeft er in de kolonie voorzeker bezwaar tegen, dat er een deugdelijk toezigt over de behandeling der slaven worde uitgeoefend. Doch een *toezigt in naam* zou men zeer gaarne zien ingesteld. Vandaar dat men wel degelijk wenscht, dat er een bestuur in de divisiën worde gevestigd, nu hier eenmaal van gesproken is. Maar men wenscht zulks, om dezelfde reden, slechts onder voorwaarde, dat zoodanig bestuur worde opgedragen aan lieden, die men proefondervindelijk kent als voorstanders der slavernij, wier toezigt zich dus zou oplossen in wettiging van overtredingen van het reglement op de behandeling der slaven. — Dan werd men voor bemoeijelijking gevrijwaard, juist door datzelfde gezag, waarop men in Europa zou steunen, als een waarborg voor de handhaving van het regt, en waarin men dus een niet verdiend vertrouwen zou stellen.

De ambtenaren nu, die in 1856 door den koning zijn benoemd, kent men niet als voorstanders der slavernij; men vreest zelfs, dat er voorstanders der emancipatie onder zijn. *Daarom* houdt men hunne plaatsing tegen, en heeft tegen den tijd, dat het niet mogelijk zal zijn de uitvoering van den bepaalden maatregel langer te verschuiven, een nieuw zestal in gereedheid, louter zamengesteld uit mannen die bij ervaring wel vertrouwd zijn gebleken met de kunst van »*den Neger een rooden broek aan te meten*" (koloniale uitdrukking), die door daden toonen die kunst wel te verstaan en lief te hebben, en door belangen en betrekkingen belet worden, in een oogenblik van verzoeking, ontrouw te plegen aan hunne in het oog der magthebbenden zoo ter hunner aanbeveling strekkende, antecedenten.

Nog een paar opmerkingen. Men heeft aangevoerd dat de woningen voor genoemde ambtenaren nog niet gereed waren. Reeds bij kon. besl. van 1 Julij 1856 is tot de vestiging van een bestuur in de divisiën besloten. — Het bouwen gaat in Suriname wel langzaam; maar toch binnen één jaar kan men wel zes woningen bouwen, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat bijkans alle huizen in de kolonie, ook die der voornaamste lieden, van inlandsch hout opgetrokken en hoogst eenvoudig zijn. — Kwalijk kan er dus worden beweerd, dat men in twee en een half jaar tijds buiten staat zou zijn geweest, niet alleen om zes woningen te zetten, maar zelfs om de grondslagen te leggen of het hout klaar te maken! Bovendien, men kan *hier* houten huizen laten vervaardigen, waarvan de deelen in en uit elkander genomen kunnen worden. Bij de proeve van kolonisatie aan de Saramacca in 1845 heeft men hier zulke woningen voor de bestuurders en hoofden van het personeel naar Suriname gezonden. Deze woningen hebben uitmuntend aan het doel beantwoord, en worden, — met uitzondering van het grootste, dat men op den verlaten grond ledig laat staan en verrotten, — sedert het opbreken der kolonisatie, nuttig gebruikt op het Leprozen établissement Batavia en op de goevernements-plantaadje Catharina Sophia, waarheen men ze heeft verplaatst. — Ook kan men uit Boston, tusschen welke plaats en Paramaribo eene geregelde belangrijke vaart bestaat, zoodanige verplaatsbare huizen ontbieden. Men heeft er daar van eene uitnemende soort, namelijk van *pitch pine.* Het vervaardigen er van maakt een belangrijke tak van nijverheid uit. De heer *Dixon*, voormalig Nederlandsch konsul te Boston, is een der voornaamste industriëlen in dat vak.

Eindelijk zijn er in Engeland verplaatsbare ijzeren woningen verkrijgbaar. Men heeft de inrigtingen en de afmetingen slechts op te geven, en drie maanden nadat men de bestelling daar heeft ontvangen, liggen de huizen gereed aan het dok. *Dit alles is aan de regering zeer goed bekend.*

Er is nog ter verontschuldiging van gesproken, dat de kolonie niet behoorlijk in distrikten was verdeeld.

Wat deze bewering aangaat nog kortelijk dit: Men had daaraan wel mogen denken vóór dat het kon. besl. van 1 Julij 1856 werd genomen; en ook door onderzoek na dien tijd had men toch waarlijk nu wel reeds tot een bepaald plan kunnen geraken. Doch buitendien levert ook het gepleegd verzuim geen grond op tot verschooning van langer uitstel. Immers, wanneer men de kaart van Suriname voor zich legt, en die nagaat, dan vindt men reeds terstond eenige punten, die, onverschillig of er later meer bij zullen komen, altijd hoofdplaatsen zullen behooren te blijven. — En al kon men niet tot zoodanige keuze besluiten, zoo kon men zich aanvankelijk houden aan de bestaande indeeling, daarnaar de hoofdpunten nemen, en, bij eene nieuwe indeeling en daardoor noodige verandering in de bepaling der zetels van bestuur, de houten huizen der Landdrosten uiteen nemen en op de nieuwe plek van vestiging weder ineen zetten.

Uit dit alles kan blijken hoe het in de kolonie gemeend wordt met de uitvoering van wat uit het moederland wordt voorgeschreven.

Utrecht, 16 December 1858. J. WOLBERS.

TURIJN, 12 December.

Den 10. Januarij zal de opening der Kamers plaats vinden.

Het gerucht omtrent eene nota door de regering tot hare agenten in het buitenland gerigt betreffende de oorlogzuchtige taal der dagbladen, is een verdichtsel.

De *Cattolico* heeft zich een protest van de Genueesche studenten op den hals gehaald, door zijne verzekering, dat zij de klerikale beginselen zijn toegedaan. O. a. wordt in dat protest gezegd: »Het grootste aantal Genueesche studenten zal steeds bereid zijn zich openlijk te verklaren voor de beginselen van vrijheid en nationnaliteit; en welke verschillende schakeringen ook in de vrijzinnige partij mogen bestaan, de studenten zijn allen eenstemmig gehecht aan de beginselen van vooruitgang, welke gewis niet die van den *Catholico* zijn."

FLORENCE, 6 December.

Gisteren werd in de Protestantsche kerk eene Duitsche preek door den prediker *Snethlage* gehouden, welke de Pruissische Majesteiten en de prinses *Alexandrine*, alsmede een gedeelte van het gevolg hebben bijgewoond. Voor de alhier woonachtige Duitsche Protestanten was het iets nieuws, eene kanselrede in de streng orthodoxe rigting te hooren.

WEENEN, 14 December.

Het *Journal de Constantinople* komt op tegen de eigenmagtige wijze van handelen van den heer *de Lesseps*. *Ali Pacha*, goeverneur van Damaskus, is naar Djedda verplaatst.

WEENEN, 16 December.

Het *Journal de Constantinople* berispt den heer *de Lesseps* wegens eigenmagtige handelingen. — De heer *Prokesch* heeft den 7. eene audientie bij den sultan gehad. — *Ali-Pacha*, goeverneur van Damaskus, is naar Djedda verplaatst.

De algemeene begrooting van den Oostenrijkschen Staat voor 1859, door den keizer goedgekeurd, wijst, vergeleken met die voor 1858, eene bezuiniging van 18 millioen gulden aan; voornamelijk zijn de bezuinigingen aangebragt op de hoofdstukken financiën en oorlog. Men weet, dat, kort nadat het Parijsche traktaat van 30 Maart geteekend was, 40,000 soldaten naar hunne haardsteden werden teruggezonden; weldra werden nog 25,000 man afgedankt, en laatstelijk ontvingen weder 25,000 man verlof, zoodat in minder dan twee jaren het effektief des Oostenrijkschen legers met 90,000 man is verminderd. — Daarentegen is de begrooting van de keizerlijke marine hooger dan vroeger. Keizer *Frans Joseph* wil, dat onder zijne regering de Oostenrijksche vloot, zoowel in aantal schepen als in sterkte, de eerste zal zijn van alle vloten der kuststaten van de Adriatische zee.

Te Smirna vond onlangs het volgend voorval plaats. Bij de verpachting der tienden werd de pacht gegund aan twee personen, die steeds, met ongelukkig gevolg, hooge sommen er voor gegeven hadden. Daar zij echter niet dadelijk betalen konden, wendden zij zich tot een bankier, die de betaling waarborgde, onder voorbehoud van haar door lijfsdwang op hen te kunnen verhalen. De vervaltijd verscheen, en daar zij niet konden betalen deed zulks de bankier, waarop hij hen liet gijzelen. Den volgenden avond verschenen echter ten zijnent hunne vrouwen met een tiental negerinnen. Meenende dat een bevriende harem zijne familie een bezoek kwam brengen liet hij ze dadelijk binnen, doch onmiddelijk werden nu van onder de kleederen stokken en messen te voorschijn gehaald, waarmede de dames als furiën op den bankier toesprongen, om, na hem duchtig toegetakeld te hebben, bedaard huiswaarts te keeren.

— 16 *Dec.* Met. 5 pCt. 84.40; Nat. 85.70. Bank 969; Noord-Bahn akt. 173; Credit Anst; 245; O-Fr. Spoorw.-akt. 257; Lomb. Venet. 117.—; W. op Lond. 3 m. $10.17\frac{1}{2}$; G. $1\frac{1}{4}$; Zilv.

BERLIJN, 15 December.

De prins van *Wales* is heden vertrokken, na bij den prins-regent het middagmaal gebruikt te hebben.

De *Preusz. Ztg.* meldt, dat de regering zich bezig houdt met eene regeling van de zaak der dissidenten-gemeenten.

BERLIJN, 18 December.

De *Preussische Zeitnng* bevat een beschikking van den minister van binnenlandsche zaken, den heer von *Flotwell*, aan alle provinciale besturen, betreffende de intrekking van verleende vergunningen tot het uitoefenen van industriële beroepen of bedrijven, op grond van eenige paragrafen der op dat stuk bestaande wet. Dit punt zal bij eene nieuwe wet moeten geregeld worden. De provinciale besturen zijn aangeschreven in al die gevallen waarin van intrekking der vergunning of van bedreiging daarmede sprake is, nog niet tot den een of anderen dezer twee maatregelen over te gaan, maar vooraf de stukken met daarbij gevoegd rapport aan den minister van binnenlandsche zaken in te zenden.

Naar men met zekerheid verneemt, heeft de prins-regent aan den prins *van Wallis* de Zwarte adelaarsorde geschonken.

LONDEN, 15 December.

De heer *Guernsey* is vrijgesproken op grond dat het niet bewezen is, dat hij met den diefstal door hem gepleegd een misdadig doel had.

Een aantal reeders heeft heden eene meeting gehouden, waarin de scheepvaartwetten ter sprake zijn gekomen.

De Londensche bevolking die in 1811 ongeveer een millioen zielen bedroeg, was, volgens de telling van 1857 tot twee millioen, achtmaal honderdduizend zielen gestegen, tot welke ontzettende vermeerdering de ongelukkige en verontrustende zucht der bewoners van landgemeenten, om naar de groote steden te verhuizen, eene zucht die zich ook in vele andere landen vertoont, niet weinig heeft bijgedragen. Dat dit bezwaren geeft in het verkeer in de stad is duidelijk. De daarstelling van onderaardsche ijzeren spoorwegen, wordt er bijna noodzakelijk door, de plannen daartoe vinden grooten bijval.

Brieven uit Calcutta tot den 9. Nov. gewagen van de vreugde over de proklamatie aan den dag gelegd. Geheel Calcutta was geïllumineerd, iets, dat zoolang de kompagnie bestond, niet had plaats gevonden. De Europeanen hadden besloten een dank-adres aan de koningin te zenden. Een inlandsch vorst was hun hierin reeds voorgegaan, de nabab van Moreshedabad nl., die, hoezeer een schoonzoon van den ex-koning van Oude, en hoezeer hij geenszins reden had tot tevredenheid over het gedrag der kompagnie ten zijnen opzigte, toch gedurende den opstand aan de Engelschen vele diensten bewezen heeft.

Blijkens eene dépêche uit Allahabad van 16 Nov. was nog den 29. Okt. *Beni Madho*, aan het hoofd van 20000 man, de Engelschen te Poorwah aangevallen hebbende verslagen. Den 30. waren de rebellen onder *Mehudee Hosein* bij Sufdungunge verslagen. In beide deze gevechten werd aan de zijde der Engelschen niemand gedood. Den 3. Nov. had gen. *Wetherall* stormenderhand het fort Rampore-Kupia genomen.

De berigten uit China behelzen nog eenige bijzonderheden omtrent den opstand. Vooral in de noordelijke provinciën is de toestand in dit opzigt ongunstig. De roovers en rebellen van de partij der Taininps geven veel aanleiding tot ongerustheid. In de omstreken van Ningpo hebben de bandieten 3 mandarijns gedood. Een andere bende heeft de provincie Honan overstroomd en trok naar de Yan-tse-Kiang. Naar Nankin waren troepen gezonden om de in de omtrek dier stad uitgebroken onlusten te dempen. De stad Eching was door de rebellen genomen; Lah-ho werd door hen omsingeld, en ook Yang-Chou werd bedreigd.

LONDEN, 15 December.

De meetings ten gunste der hervormingen blijven hier voortduren. Middlesborough, tegenwoordig 14000 inwoners tellende, wil zelf zonder tusschenkomst zijn vertegenwoordiger benoemen. Een der volkrijkste wijken der hoofdstad, Southwark, heeft resolutiën aangenomen, ten gunste van het algemeen kiesregt, de geheime stemming, het driejaarlijksch Parlement en eene nieuwe verdeeling der kiesdistrikten. De heer *Locke*, die Southwark vertegenwoordigt en de meeting niet heeft willen bijwonen omdat hij tegen de beginselen van *Bright* is, heeft de waarschuwing ontvangen, dat, zoo hij in dit opzigt niet van meening veranderde, hij groot gevaar liep van bij een volgende gelegenheid niet herkozen te worden.

PARIJS, 15 December.

Naar men verneemt hebben de zee-officieren welke over de immigratie-kwestie gehoord zijn, zich vóór het behoud van den tegenwoordigen toestand verklaard, zonder daarom te bestrijden, dat die tot onregelmatigheden heeft kunnen aanleiding geven, die men voor het vervolg zou moeten trachten te beletten.

Sommige Italiaansche bladen maken melding van een brief van prinses *Mathilda* aan een der kardinaals te Rome, waarin 's keizers denkbeelden over Italie's toekomst worden blootgelegd. Een blad deelt zelfs dat schrijven mede. Bij nader inzien blijkt echter, dat het geen brief van prinses *Mathilde* is, maar een gedeelte van eene ten vorigen jare hier verschenen brochure, getiteld: *Frankrijks grenzen.*

De vriend van *Pius IX*, die te Rome kardinaal *Antonelli* zal opvolgen, is de heer *Berardi*, die tevens tot kardinaal zal verheven worden.

Te Napels ducht men eene uitbarsting van den Vesuvius.

PARIJS, 16 December.

Eene depêche van Konstantinopel van den 15. Dec. behelst, dat aldaar weder geruchten nopens eene ministeriële krisis in omloop waren. Men geloofde, dat *Fuad-Pacha* tot groot-vizier zou worden benoemd.

MARSEILLE, 15 December.

De grootvorst *Konstantijn* wordt morgen alhier verwacht, om zich vervolgens naar Parijs te begeven.

De paketboot van Konstantinopel van den 8 Dec. is alhier aangekomen. Het *Journal de Constantinople* verklaart, dat de administratieve krisis in de prinsdommen geëindigd is. Dit berigt zegt nog, dat de ambassadeurs eenparigtijk, in de konferentiën ten dien opzigte gehouden, het gedrag der Kaimakans hebben afgekeurd. Eene telegrafische depêche heeft hun bevel gezonden te zorgen, dat de Suzeriniteit der Porte niet miskend worde.

Ten gevolge van de gisting in de Donau-prinsdommen, had er den 7. Dec. eene minister-vergadering plaats gehad.

Het binnenzeilen van het Amerikaansche fregat de Wabash in den Bosphorus, heeft tot klagten van de zijde der groote mogendheden aanleiding gegeven, waarop de Turksche minister van Binnenlandsche Zaken aan alle gezantschappen eene nota heeft gezonden, houdende, dat het reglement, waarbij zulks verboden wordt, en dat door het verdrag van Parijs is bevestigd, door de Porte in het vervolg strengelijk zal worden nageleefd.

De keizer van Rusland heeft aan den heer *de Thouvenel* het grootlind van den Witten adelaar gezonden.

Te Adrianopel zijn de telegraafdraden door de overstroomingen verbroken.

Te Gallipoli is de onderzeesche kabel weder hersteld.

Te Athene is de telegraafkabel, in tegenwoordigheid des konings, in zee gelaten.

Men schrijft uit Teheran, dat *Ferruck-Khan* aldaar met luister is ontvangen. Men zag in Perzië groote godsdienstige en burgerlijke veranderingen te gemoet. Het Perziesche officieële dagblad behelst een artikel, waarin de voordeelen der betrekkingen van Perzië met Europa uiteengezet en de door het gezantschap verkregen uitkomsten zeer geprezen worden.

Uit Djedda heeft men nader berigt van den 6. Nov., nopens de aldaar plaats gehad hebbende arrestatie. Het is niet *Namick Pacha*, maar de Kadi der stad, die met 10 notabelen gevangen genomen is. Deze arrestatie heeft ten huize van den goeverneur plaats gehad, op een diner, waarop die elf personen ook genoodigd waren, en vandaar het gerucht, dat de goeverneur zelf was gearresteerd en aan den moord der Christenen schuldig zou bevonden zijn.

WAARNEMINGEN, gedaan op het Koninklijk Ned. Meteorologisch Observatorium te Utrecht. *(Zonnen...*

Dec.	Uren.	Wind- rigt.	Wind- kr. N. a	Barom. bij 0°.	Ther F.	Afwijk. d.Temp.	Vochtigh.	Gev. regen.	Opmerk...
16	2	zo.	4.5	770.01	33.1	— 5.4	0.77	0	Zwaar be...
	10	zzo.	7.0	70.25	30.9	— 6.1	0.77	0	Idem.
17	8	zo.	2.0	68.48	27.0	— 8.6	0.85	0	Ligt bew...

PRIJZEN VAN KOEPONS EN LOSB. OBLIGATIËN.

Metalliek	ƒ 30 02½	Pruissische	ƒ 34,...
Nat. Met. Coup.	„ 30,07½	Spaansche	„ —,—
Napelsche	„ —,—	Sp. Coup per fr.	„ 34,...
Div. Eng. in £	„ 11,67½	Hamb. Russen	„ 34,...
Eng. Russen	„ 11,67½	Russ. in Zilv. R.	„ 27,...
Fransche	„ 55 50	Poolsche in fl.	„ —,—
Belgische	„ 55,87½	Dollars	„ [illegible]

PRIJZEN DER EFFEKTEN.

AMSTERDAM 16 December 1858.

NEDERLAND.					
Werkel. Schuld	2½	pCt.	64 9/16	64 11/16	64 ...
dito dito	3	„	76 5/16	76 7/16	
dito dito	4	„	98 7/8	98 15/16	98 ...
Amortisatie-Sijndikaat	3½	„	92 3/4		
Handelmaatschappij	4½	„	142½		
Oost-Indische Leening	4	„	98	98 1/8	
Leen. Holl. Spoorweg	4½	„	100 1/8		
BELGIE.					
Certifik. bij *Rotschild*	2½	pCt.	53 5/16	53 3/8	
SPANJE.					
Obligatien	1½	pCt.	30½	30 9/16	
Obligatien	3	„	46 3/8	46½	46 ...
Binnenl. Schuld	3	„	42 1/8	42 3/16	
Amortisable			10 1/8		
Bewijzen Koepons			6 1/8		
PORTUGAL.					
Obligatiën	3	pCt.	47 3/8	47 7/16	47 ...
dito 1856/57	3	„	46		
RUSLAND.					
Oblig. bij *Hope en Co.*	5	„	106 5/8		
Obligat. 1828 & 1829.	5	„	104		
Certifikaten 1840	4	„	86 1/2	86 9/16	
Cert bij *Stieglitz*	4	„	86 7/16	86½	
„ „ N.	4	„	86¼		
dito 5e Serie	5	„	98 1/8		100 ...
dito 1855 6e Serie	5	„	102 11/16	102¾	
dito Adm. te Londen	4½	„	99 1/8		
Certifik. van Assign.	6	„	66 13/16	66 7/8	
POLEN.					
Aand. 1835, fl. 500			158		
Obligatiën	4	pCt.	82½	82 9/16	
OOSTENRIJK.					
Oblig. bij *Goll en Co.*	4	pCt.	63 3/8	63½	
Oblig. Metalick	5	pCt.	77 3/16	77 1/8	
Oblig. Rente Am.	5	„	86 13/16	86 7/8	
dito dito Nat. 1854.	5	„	78 1/8	78 9/16	
dito dito	2½	„	39¼	39 5/16	
AMERIKA.					
Peru, Geldleen. 1854.	4½	pCt.	90		

Snelpersdruk van L. E. BOSCH EN ZOON.

BIJVOEGSEL

BIJ DE UTRECHTSCHE COURANT VAN

VRIJDAG 17 *December* 1858, N. 298.

In de zitting van de Tweede Kamer van den 11. December heeft de heer *Kien*, bij de behandeling van de begrooting de volgende redevoering gehouden:

Mijnheer de Voorzitter, ik werd door ongesteldheid verhinderd de nadere beraadslagingen over het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting in de afdeelingen bij te wonen, en voorloopig, zoo als men dit daar gewoon is, mijne meening te uiten. Ik acht mij uit dien hoofde verpligt dit bij deze gelegenheid te doen; en ik begin met de verklaring af te leggen, dat ik, voor 's hands ten minste, niet bijzonder ingenomen ben met het denkbeeld der Regering, om, met gemeen overleg der Staten-Generaal, bij de wet de geheele formatie van onze krijgsmagt, de organisatie van het leger, in verband met ons defensiewezen, te regelen en te doen vaststellen.

Vooreerst geloof ik niet dat, zoo als ook reeds door andere sprekers is aangemerkt, de Regering zoo doende haar oogmerk bereiken, en ontgaan zal de moeijelijkheden, welke zij door dien maatregel voor het vervolg wenscht te vermijden. Het voorbeeld van Belgie, waarop in het Eindverslag wordt gewezen, toont dit ten duidelijkste aan. De ondervinding heeft daar doen zien dat door eene wet, zoo als daar op de organisatie van het leger bestaat, de jaarlijksche debatten over het eindcijfer der begrooting van oorlog niet worden voorgekomen. Integendeel, wanneer de organisatie van het leger niet meer als een regt of praerogatief *van de Kroon*, maar als eene zaak van *gewone wetgeving* wordt beschouwd, dan vrees ik dat dit veeleer aanleiding zal kunnen geven, dat door voor te dragen amendementen om bijv. deze of gene vesting te slopen, of wel door het nemen van het initiatief van de zijde van deze Kamer, op die organisatie gedurig nog meer inbreuk zal kunnen worden gemaakt, en dat de gewenschte stabiliteit, waarnaar men te regt haakt, op die wijze niet zal worden verkregen.

In de tweede plaats meen ik dat die meer direkte inmenging der Staten-Generaal, dan tot nog toe plaats had in deze aangelegenheid, — die verlangde medewerking, tot zelfs in de bijzonderheden toe — niet strookt met onze grondwettelijke bepalingen. Wanneer toch de Grondwet die inmenging gewild had, zou zulk eene gewigtige bepaling gewis expressis verbis daarin zijn opgenomen, even als dit het geval is met menige andere aangelegenheid, waarbij *gemeen overleg met de Staten-Generaal* uitdrukkelijk is voorgeschreven, zoo als bijv. dit in hetzelfde 8e hoofdst. bij artt. 179, 180, 182, 183, 186 en 189 der Grondwet het geval is. De Grondwet draagt de zaak in kwestie niet op aan het gemeen overleg, zwijgt daarvan; maar integendeel wordt de *zorg* voor eene voldoende krijgsmagt zeer *uitdrukkelijk* alleen aan de Kroon toevertrouwd. De Koning alleen wordt genoemd. *De Koning zorgt* (zoo luidt art. 178 der Grondwet) *dat ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde.* Geene inmenging wordt daarbij voorgeschreven van de Staten-Generaal, zoo als, ik herhaal dit, onder andere bij het volgende plaats heeft, waarbij bepaald wordt: „dat vreemde troepen niet dan met gemeen overleg des Konings en *der Staten-Generaal* in dienst worden genomen." De voorgenomen wettelijke regeling van onze landmagt zou, wat de organisatie betreft, ook in ons land eene nieuwigheid zijn. Tot nog toe heeft dit dan ook onder geene van onze vroegere Grondwetten — die nogthans woordelijk dezelfde bepaling bevatten — plaats gehad; en geeft dit niet eene reden te meer om tot de konklusie te komen dat de hedendaagsche Grondwet te dien opzigte geene verandering heeft gewild? het behoud van dezelfde uitdrukking schijnt de begeerte aan te duiden om op dien ouden weg voort te gaan. Bij verandering van stelsel zou dit gewis in de Grondwet zijn opgenomen, zoo als dit onder andere plaats had toen de ministeriele verantwoordelijkheid werd ingevoerd. Bij geen vorig Ministerie, hoe liberaal ook in naam, hoe echt konstitutioneel ook gezind, is dergelijk plan opgekomen. En ik deins, voor 's hands, ten minste, voor deze nieuwigheid terug, omdat ik meen dat daardoor een praerogatief van de Kroon zou worden ingekort en onze bemoeijing buiten den kring, door de Grondwet aangewezen, zou worden uitgebreid — eene uitbreiding van invloed en gezag, waarvan ik de uitzettende kracht schuw en niet wensch te helpen vergrooten.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik beschouw de bepaling der Grondwet, waarbij de zorg voor eene toereikende zee- en landmagt aan de Kroon blijft toevertrouwd, niet enkel als een voorregt en praerogatief van de Kroon, als eene bevoegdheid waarvan de Koning, het zij met eerbied gezegd, zich naar welgevallen zou kunnen ontslaan, naar goedvinden de verantwoordelijkheid met ons zou kunnen deelen; — ik beschouw het veel meer nog als eene verpligting aan de Kroon opgelegd, eene verpligte zorg en taak, die op den zetel dáár rust, waarvan de verantwoordelijkheid, hoe lastig die voor 's Konings dienaren zijn moge, zelfs niet ten deele op onze schouders kan worden overgebragt; eene verantwoordelijkheid, waarvan de Kroon zelfs niet *pro parte* kan worden ontslagen, maar welke zij geheel en al en in haren geheelen omvang, onder hare verantwoordelijke ministers, dragen en torschen moet.

Maar al *kon* het geschieden, Mijnheer de Voorzitter, is die nieuwigheid dan wenschelijk? Is het raadzaam in het algemeen belang van ons land, dat de Staten-Generaal zich meer bepaaldelijk met het krijgswezen en de leger-organisatie zullen gaan bemoeijen? Bezitten zij de noodige kennis daartoe? Men hoorde hier nog zeer onlangs door een onzer (de heer *van Zuylen*) herhaaldelijk het tegendeel verklaren en het gevoelen uiten, dat de zaak van ons defensiewezen aan de meesten onzer *geheel* vreemd is. Bij gelegenheid dat er sprake was, in komité-generaal daaromtrent eene mededeeling te ontvangen over onze leger-organisatie in verband met ons systeem van defensie, hoorde men de nuttigheid daarvan betwijfelen: omdat wij mededeelingen zouden ontvangen betreffende ***het systeem van defensie, een onderwerp aan de meesten onzer geheel vreemd.*** De gebezigde uitdrukking werd herhaald en nogmaals herhaald, en die meening werd destijds door niemand tegengesproken. Mag ik nu, omdat men zweeg, niet tot de toestemming der Vergadering besluiten? Qui tacet, consentire videtur: ook heden nog hoorde ik diezelfde meening meer dan eens uiten.

En wilt gij weten, Mijnheer de Voorzitter, hoe men daar buiten over onze kennis in dit opzigt denkt? Het zij mij vergund u als een staaltje daarvan het gevoelen te doen kennen (of te herinneren) van een onzer bekwaamste krijgsoversten, een man waarop ons leger met regt roem draagt, die door pen en degen Nederlands eer weet te handhaven. Deze geachte krijgsman (de kol. *Knoop*) denkt, het spijt mij, Mijnheer de Voorzitter, voor ons, in 't algemeen over die kennis evenmin zeer gunstig. Hij meent zelfs, dat wij te dien opzigte bij vroeger zijn achteruitgegaan.

„Zie — zegt hij — hoeveel zelfs bij de uitstekendste onzer hedendaagsche staatslieden de kennis „der krijgskunst te wenschen overlaat; en hiermede bedoelen wij niet de kennis der *bijzonderheden*, maar die „der *algemeene beginselen* van de krijgskunst; die kennis „die ieder man van studie *kan* verkrijgen, die der regent *moet* bezitten . . . . . Die kennis ontbreekt „ons thans, en de jammerlijke beraadslagingen, die „ieder jaar in onze wetgevende vergaderingen over „de begrootingen der oorlogsbehoeften gevoerd worden, zijn daarvan een overtuigend blijk. De taal „die daar gesproken wordt moge niet altijd een bewijs zijn van de onkunde des *sprekers*, zeker bewijst zij toch dat hij in hooge mate rekent op de „onkunde zijner *hoorders*." (*De Gids*, 1857, „bladz. 317.)

Kan men nu, — wanneer de meening die *hier* wordt ontwikkeld of het oordeel dat *daarbuiten* werd uitgesproken, waarheid bevat, — voor het heil van ons land goede vruchten van die meer directe bemoeijing en inmenging van *ons* in het systeem van defensie tot *in de bijzonderheden* toe verwachten? Ik kan dit niet inzien.

Ik heb mij, Mijnheer de Voorzitter, daarenboven steeds voorgesteld, dat de grondwetgever wijsselijk en zeer te regt, met onzen landaard, onze geschiedenis, de opgedane ervaring, voor oogen, de meer bepaalde bemoeijing der Staten-Generaal met de zamenstelling en inrigting van onze krijgsmagt en hetgeen daarmede in verband staat, heeft uitgesloten, — ten minste de inmenging niet meer dan volstrekt in eenen constitutionelen Staat noodig is heeft verlangd, — omdat naar het oordeel van vele zeer ervaren staatsmannen die inmenging van zoo vele hoofden met zoo vele zinnen, een der gebreken was van onzen vroegeren regeringsvorm; — en ook omdat het eene eigenaardigheid is, aan onzen landaard eigen, — een eigendommelijk gebrek, — om in vredestijd zich weinig over het krijgswezen te bekreunen, de zorg voor die belangrijke aangelegenheid uit het oog te verliezen, te verwaarloozen en, wanneer de nood niet dringt of angstvallig maakt, op den achtergrond te schuiven; en bij voorkeur daarop in vredestijd, door inkrimping, bezuiniging en vereenvoudiging de gewenschte vermindering van lasten te zoeken.

Ik zal tot staving van dat gevoelen alleen wijzen op de eerste redevoering die in deze Kamer werd gehouden nadat zij van danszaal in eene deftige raadzaal voor de Volksvertegenwoordiging was veranderd. Toen wees de Voorzitter (*Pieter Paulus*) in de redevoering die hij uitsprak reeds op dat gebrek en zeide: „dat niets *in tijds* werd afgedaan of daargesteld, en dat de republiek in geval van oorlog of van bedreigden oorlog, die door eene respectable houding dikwijls wordt voorgekomen, altijd was aangevallen eer er eenige middelen van defensie bij de hand waren, en dat die dan zelfs niet in behoorlijke werking werden gebragt, ***vóór dat het water tot aan de lippen gekomen of dat het reeds te laat geworden was;*** — eene gesteldheid van zaken, welke dan ook gedurende eene reeks van 200 jaren de bitterste vruchten voor de republiek heeft opgeleverd, en waaraan de nadeelige vredestractaten van **1674**, **1678**, **1748**, **1783** en **1785** voornamelijk te wijten zijn." (*Dagverhaal van de Nationale Vergadering*, 1796, I, bladz. 5.) En nu heb ik mij steeds voorgesteld, dat onze grondwetgever met de eigenaardigheid van onzen landaard bekend, met die omstandigheid voor oogen, wijsselijk de zorg voor ons defensiewezen en voor eene toereikende krijgsmagt, meer bepaald tot eene verpligte zorg en taak voor de Kroon heeft gesteld.

Ik kan mij dus ten slotte voor als nog niet overtuigen, dat èn de geest van onze grondwet èn het algemeen belang de wenschelijkheid medebrengt, om de bedoelde nieuwigheid in te voeren, en zoo doende nieuwe uitbreiding te geven aan den invloed en het gezag der Staten-Generaal, welke invloed reeds, dunkt mij, in de laatste jaren genoeg is toegenomen. Ik zal thans hierover niet verder uitweiden, maar, omdat ik nu toch aan het woord ben, nog voor een oogenblik bij een paar algemeene punten stilstaan.

Ik deel, mijnheer de Voorzitter, in het gevoelen van den zoo straks door mij aangehaalden geleerden schrijver, dat het, vooral wanneer men hier geroepen wordt om de algemeene belangen des lands te behartigen, pligtmatig is zich eenigermate bekend te maken met ons krijgswezen, en dat ieder regent die kennis ten minste in algemeene trekken bezitten *moet.* Ik heb voor mij dan ook door het lezen der over dat onderwerp vooral in de laatste jaren geschreven werken en brochures en door inlichtingen in te winnen van deskundigen, met wie ik omging of in aanraking kwam, daarheen steeds gestreefd; en nu zal ik niet zeggen, dat ik geslaagd ben in het verkrijgen van die noodige kennis, ofschoon de zaak mij voortdurend de meeste belangstelling inboezemt; maar ik ben toch voor mij zelven, naar mijn beste weten, gekomen tot een tweeledig resultaat. En wel in de eerste plaats — en het verheugt mij dit te zeggen — dat ik mij overtuigd houd, dat ons land verdedigbaar is. Mij verheugt het voor mij tot die

overtuiging te zijn gekomen, omdat ik tot mijn leedwezen nog dikwijls landgenooten ontmoet, die dit betwijfelen en die, de geringheid van onze hulpmiddelen met die van onze magtige naburen vergelijkende, vrees koesteren, dat wij bij eene vijandelijke aanranding, onze onafhankelijkheid niet met vrucht zullen kunnen verdedigen, en daarom liever slechts in vriendschapsverdragen met andere mogendheden heul en steun zoeken willen, en de uitgaven, voor ons defensiewezen jaarlijks besteed bijna als nuttelooze geldverspilling beschouwen.

Ik hoop dat de Minister van oorlog in mijne meer geruststellende opinie zal deelen en mij daaromtrent de verzekering zal kunnen geven.

Ik voor mij zou het een treurig denkbeeld vinden, wanneer werkelijk ons volksbestaan zoo precair was, zoo zeer van de genade van anderen afhing, en daarom, ik herhaal het, doet het mij veel genoegen tot de overtuiging te zijn gekomen, dat een groot deel van ons land, met hoop op goed gevolg, tegen elken vijandelijken aanval kan worden verdedigd en dat wij, ook zonder de dadelijke hulp van bondgenooten, niet behoeven te wanhopen aan het behoud van onze onafhankelijkheid, en dat wij met goeden wil, en zoo als van zelf spreekt, met ernstige krachtsinspanning, onder de Oranjevaan, het erfdeel van onze vaderen — ons volksbestaan — ook tegen den magtigsten nabuur, (ik durf niet zeggen met prins *Maurits*: „tegen de geheele wereld,") zullen kunnen verdedigen. Maar ik geloof daarbij tevens dat er nog veel te doen overblijft, om onze verdedigingsmiddelen, ook vooral wat de zeezijde betreft, te volmaken: wat materieel en personeel aangaat in behoorlijk verband te brengen en dat daarbij eene nadere organisatie der militie en vooral der schutterij, — waarop ook reeds door anderen werd aangedrongen, — eene dringende behoefte is. Nu voeg ik hierbij, dat het mij leed doet, dat men ook ten deze in ons land den slakkengang gaat. Onvergeeflijk acht ik het met Europa's toestand voor oogen dat men met die organisatie zoo lang draalt. Voor een tiental jaren was de aandacht van den tegenwoordigen Minister op dit onderwerp reeds gevestigd; waartoe de zaak langer uitgesteld en van dag tot dag verschoven? Ik had van den Minister, dien ik hoog acht, nog meer vastberadenheid, nog meer voortvarendheid verwacht; en ik hoop van hem te vernemen dat wij weldra ook deze tot volmaking van onze verdediging onmisbare organisatie ten spoedigste zullen ontvangen.

Het tweede resultaat, waartoe ik gekomen ben, mijnheer de Voorzitter, is dat zonder nadeel van eene behoorlijke leger-organisatie of van onze verdere verdedigingsmiddelen het eindcijfer der begrooting van oorlog voor geene aanmerkelijke vermindering vatbaar is. Ik wil daarom niet zeggen, dat ik alle uitgaven, die daarop voorkomen, voetstoots goedkeur en in sommige opzigten die niet voor vermindering vatbaar oordeel. In het Voorloopig Verslag is op sommige reeds gewezen. Maar hiertegen staan weer andere uitgaven over, welke als nuttig en noodzakelijk te verwachten zijn, zoodat ik voor mij, aanvankelijk ten minste, geene vermindering van het eindcijfer der begrooting te gemoet zie. Dit heeft mij dan ook in vorige jaren, evenmin als thans, bijzonder bekommerd, en het eindcijfer zal mij niet terughouden aan de voorgedragen begrooting mijne goedkeuring te hechten.

Eene andere zaak is er echter, welke mij meer bekommering inboezemt, de vraag namelijk, of ons leger wel voldoet aan hetgeen de Grondwet wil, en de behoefte voor een land als het onze, dat ook kolonien en buitenlandsche bezittingen heeft, vordert.

Telkens hoor ik met vernieuwd genoegen bij de troonrede de verklaring, dat zee- en landmagt aan hare roeping voldoet en reden tot tevredenheid geeft, en ik zal van mijne zijde die lofspraak niet tegenspreken; ik waardeer de diensten, door zee- en landmagt bewezen. Maar ik vraag: is inzonderheid onze landmagt ingerigt zoo als zij behoort. De Grondwet verlangt dat er zij *eene toereikende landmagt om te dienen in en buiten Europa naar omstandigheden.*

Ik vraag, waar is die? Is het aan mijne kortzigtigheid te wijten, dat ik het niet zien kan? Aangenaam zal het mij zijn van den Minister te vernemen, hoe hij die grondwettige bepaling opvat, hoe, in geval van nood, daaraan uitvoering zal kunnen worden gegeven?

De ondervinding in het naburig Engeland heeft geleerd dat een rijk, dat buitenlandsche bezittingen te beschermen heeft, behoefte hebben kan, derwaarts spoedig eenige krijgsmagt te zenden. Maar, al bestond die behoefte voor ons niet, onze Grondwet wil het, en moeijelijkheid in uitvoering mag geen aanleiding geven dat men eene stellige bepaling als niet geschreven beschouwt en als het ware maar links laat liggen.

Ik zal mij thans van verdere beschouwingen onthouden en alleen nog opmerken, dat het mij voorkomt dat men vooral ook niet uit het oog moet verliezen, dat die krijgsmagt mede bestemd is om in vredestijd overal in het land orde en rust te helpen handhaven. Het voorbeeld van België heeft op nieuw voldoende bewezen, dat de constitutionele regeringsvorm, hoe volmaakt anders ook, toch niet altijd straatrumoer belet en dat de tusschenkomst van de gewapende magt noodig wezen kan om eene opgewonden volksmenigte, door kwaadwilligen opgehitst en geleid, in bedwang te houden, wanorde te beteugelen en personen en goederen te beschermen. Ik meen, dat ons leger dus niet enkel als eene kern, zoo als men gezegd heeft, moet worden ingerigt om eventueel met onze volkswapening in oorlogstijd tegen een buitenlandschen vijand 's lands onafhankelijkheid te verdedigen, maar ook dat er in vredestijd ten allen tijde eene toereikende krijgsmagt moet aanwezig en beschikbaar zijn; omdat de handhaving der maatschappelijke orde ook voor een goed deel op een goed georganiseerde militaire magt berust.

Zitting van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

In de bijeenkomst van gister zijn verscheidene adressen ingekomen en naar de kommissie verzonden.

Bij de daarop geopende beraadslaging over het ontwerp van wet, tot goedkeuring eener dading over gronden in het voormalig kanaal van Welzingen, hebben de minister van financiën en de heer *Paspoort* kortelijk eenige toelichtingen gegeven, waarna het ontwerp met algemeene stemmen is aangenomen.

Tien ontwerpen van wet, tot bekrachtiging van provinciale belastingen, zijn zonder diskussie met algemeene stemmen goedgekeurd.

Het ontwerp tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1857 is, na eene toelichting van den minister van justitie, betreffende het bedrag der aanmaningen tot betaling van boeten en geregtskosten, met algemeene stemmen aangenomen.

Bij de behandeling van het ontwerp van wet, betreffende den arbeid der gevangenen, heeft de minister van justitie o. a. medegedeeld, dat de arbeid der cellulair opgesloten gevangenen tot dusver voornamelijk bestaat in het spinnen van vlas, maar dat men getracht heeft de gevangenen, die eenig handwerk verstaan, in de gelegenheid te stellen om ook ander werk te verrigten, en dat het aan de kommissiën van administratie wordt overgelaten om op de beste wijze ook de produkten van die gevangenen, welke eenig handwerk kunnen uitoefenen, aan partikulieren af te zetten, altijd onder voorwaarde, dat niet meer dan $^3/_{10}$ daarvan ten voordeele van den Staat worde afgetrokken.

Het ontwerp is daarna met algemeene stemmen aangenomen, en de Kamer gescheiden.

Zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De beraadslaging over hoofdstuk XI der staatsbegrooting (Kolonien) is gister in de Tweede-Kamer voortgezet.

De heer *v. Hoevell* heeft de rede van den minister, vooral wat betreft den vrijen arbeid en de suikerkontrakten, beantwoord. Wat het eerste punt aangaat, deed hij opmerken, dat de minister nu had willen betoogen, dat de vrije arbeid, waarop de heer *D. v. Twist* zich beroepen had, in Passaroean, Madioen enz., voor zoo veel de suikerkultuur betreft, geen vrije arbeid is, maar eigenlijk als een dwangstelsel moet worden beschouwd. Vroeger was beweerd, dat vrije arbeid, in absoluten zin, onheil en rampen voor Java zou te weeg brengen; toen het tegendeel gebleken was, heette het dat vrije arbeid er onmogelijk zou zijn, en als gewezen werd op de vrije tabakskultuur, werd daarop geantwoord, dat deze een vermomde dwang, geen vrije arbeid was. Indien deze laatste voorstelling de ware was, zou zij eene zware beschuldiging tegen de Indiesche autoriteiten zijn, welke een naauwkeurig nader onderzoek vordert. Wat de suiker-kontrakten aangaat, drong hij op nieuw met nadruk aan op eene wettelijke regeling dezer zaak, die van zoo groot nationaal belang is.

De heer *v. Hall* heeft aangemerkt, dat het, bij het bestaande verschil tusschen de voor- en de tegenstanders van het stelsel van vrijen arbeid, voor den Staat van overwegend belang is te weten, welken invloed de invoering van dat stelsel op het batig slot der O. I. geldmiddelen zou hebben. Hij vroeg daarbij: welke prikkel zal er, indien dat stelsel wordt aangenomen, voor de kontraktanten bestaan? als men hun geene arbeiders meer levert, wat zal hen dan bewegen, om industrie uit te oefenen? Welken invloed zou de invoering van het genoemde stelsel hebben op de koloniën, op den handel, op de scheepvaart? — In de tweede plaats deed hij opmerken, dat de gewigtige gebeurtenissen, die in den laatsten tijd in Britsch-Indië hebben plaats gehad, tot groote omzigtigheid moeten leiden, om in Nederl.-Indië de aristokratische inlichtingen van het land niet te veronachtzamen.

De heer *Stolte* heeft zijn genoegen betuigd, dat de minister nog niet de overtuiging had, dat de vrije arbeid, zooals dezelve in deze Kamer werd voorgesteld, in de daad vrije arbeid is. Met genoegen had hij mede gehoord, dat ook de laatste landvoogd het kultuurstelsel beschouwde als het eenige middel om de bestaande voordeelen van Ned. Indië voor Nederland te behouden. Hij, spreker, verwachtte van den vrijen arbeid niets anders dan meer verdrukking van den Javaan.

De heer *D. v. Twist* heeft als zijne overtuiging opgegeven, dat, als men de zaak goed nagaat, de suiker-kultuur geen voordeel, maar geldelijk nadeel voor het goevernement heeft opgeleverd.

De heer *v. Hall* weet wel, dat men in den beginne op de suikerkultuur heeft verloren, maar hij meent, dat men in latere jaren een beteren weg heeft gevolgd. Maar hij vraagt, als de suiker verlies geeft, wat men dan uitbesteden zal? Waartoe dan uitbesteding van kontrakten?

De min. van Koloniën heeft, de vorige sprekers beantwoordende, een onderzoek toegezegd naar de mogelijkheid, om het stelsel van vrijen arbeid in toepassing te brengen op de suiker-kultuur. Hij blijft wijzen op de moeijelijkheden, en herinnert, dat hem voorbeelden bekend zijn, waaruit blijkt, dat kontrakten, met dessa hoofden gesloten, nopens de verwerking van het suikerriet, oneindig schadelijker zijn voor de bevolking, dan bij goevernements-kultures, waarbij de uitbetaling altoos plaats vindt in tegenwoordigheid van den kontroleur, terwijl bij vrijen arbeid die kontrole wordt gemist. Er zijn terstond maatregelen door hem genomen, om de waarheid te kennen. Hij stelt zich voor, dat hij de waarheid vernemen zal, voor zoover dit op Java mogelijk is, zonder aan de dessa hoofden aanstoot te geven. Over te gaan tot het vaststellen van regelen voor het uitgeven van kultuur-kontrakten zou thans gewaagd zijn, omdat de uitslag van het daaromtrent in Indië gedane en nu afgeloopen onderzoek nog niet geheel bekend was. De min. was van oordeel, dat er regelen gesteld moesten worden; maar of dit bij de wet zou geschieden, zou afhangen van den aard der regeling. Hij beaamde de stelling, dat elke verandering van het kultuur-stelsel moest worden getoetst aan de belangen der schatkist, en dat men ten aanzien van de inwendige aangelegenheden van dat stelsel zeer voorzigtig moest zijn. De minister, zonder in bijcijfering te treden, zegt, dat, bij eene uitbesteding der kontrakten, alles zal afhangen van de toekomstige suikerprijzen. De toestand van het oogenblik is: 1°. worden er geene voorschotten meer gedaan, zoodat daar geen verlies op geleden wordt; 2°. zijn de kontrakten veranderd en minder voordeelig voor de kontraktanten gemaakt; en 3°. is de prijs voor de suiker hooger. Het goevernement heeft derhalve geen onbelangrijke winst op de suiker. De slotsom zijner rede was, dat hij trachten zal de waarheid te leeren kennen van wat er is van vrijen arbeid en van vrije kultuur, en dat hij de suiker-kultuur onder vaste regelen zal brengen, met het oog op de belangen der Javanen en der schatkist.

Daarmede was de 2. § afgehandeld.

De heer *v. Hoevell* heeft daarop verklaard, dat hij, uit aanmerking van het reeds ver gevorderde tijdstip en van de nog overige werkzaamheden der Kamer, als ook van die der Eerste Kamer, thans niet over de verdere §§ van het voorloopig verslag zou spreken, doch zich voorbehield, om na het reces daarop terug te komen. — Andere sprekers hebben dit voorbeeld gevolgd, zoodat de verdere §§ van het genoemde verslag, betreffende het beheer en de gesteldheid van Ned. Indië, schier zonder diskussie zijn afgehandeld.

Over § 17 (West-Indië) hebben de heeren *ten Cate*, *Groen van Prinsterer*, *Elout* en *v. d. Linden* het woord gevoerd. Naar aanleiding daarvan heeft de min. van Koloniën o. a. te kennen gegeven, dat hij niet voornemens is, hangende de raadpleging der wetgevende magt over de ontwerpen nopens de emancipatie der slaven, voorbereidende maatregelen te nemen en daaromtrent eene wet voor te dragen; dat hij om verschillende redenen de voortzetting der proef om Chinesche emigranten uit te zenden, niet kon aanmoedigen; dat de met 500 van die lieden genomen proef is tegengevallen; dat zijne hoop voor Suriname, na afschaffing der slavernij, gevestigd was op de goede behandeling der vrijgemaakte slaven-bevolking, en dat er overleg met den goeverneur-generaal van O. Indie zal plaats hebben om Javaansche arbeiders, geheel vrijwillig en met hunne gezinnen naar Suriname te doen overgaan, om hen daar te vormen tot vrije dessa's.

Ten slotte is het 10. hoofdstuk aangenomen, met 51 tegen 1 stem (van den heer *Hoffman*).

Het hoofdstuk voor onvoorziene uitgaven is daarna mede aangenomen, met 50 tegen 2 st. (de heeren *Storm* en *Anemaet*).

De Kamer heeft bepaald, dat heden, in eene avondzitting, nog behandeld zullen worden de ontwerpen betreffende de kiesdistrikten, het traktaat met België, en andere.

Snelpersdruk van L. E. BOSCH EN ZOON.